

Бойко І. С.,
к. політ. наук, доцент,
доцент кафедри морського права
Національного університету
«Одеська морська академія»
(м. Одеса, Україна)

УДК 341.64

СУДОВО-АРБІТРАЖНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ СУВЕРЕННИХ ПРАВ УКРАЇНИ ЗА КОНВЕНЦІЄЮ ООН З МОРСЬКОГО ПРАВА 1982 РОКУ

Автор статті, досліджуючи арбітражну практику щодо міждержавних морських спорів, стверджує, що міжнародний арбітраж виконує правотворчу функцію. Рішення міжнародних трибуналів, створених та зареєстрованих Постійною палатою третейського суду, мають прецедентний характер переконливого змісту. Судово-арбітражний досвід врегулювання морських територіальних спорів має бути врахований при доповненні позовних вимог від України.

Ключові слова: Постійна палата третейського суду, Міжнародний трибунал з морського права, збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією.

Inna Boyko. Judiciary-Arbitration Mechanism for Protection of Sovereign Rights of Ukraine by the United Nations Convention on the Law of the Sea 1982. – Article.

The author of the article, investigating the arbitration practice of interstate maritime disputes, argues that international arbitration carries out a law-making function. Decisions of international tribunals, which have been established and have been registered by the Permanent Court of Arbitration, are of a precedent nature of convincing content. Since the parties to the conflict between Ukraine and Russian Federation are the maritime states, the logical consequence of interference with the sovereign rights of Ukraine is the violation of its coastal rights that can be protected using the provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea 1982 in the arbitration proceedings. The judiciary-arbitration experience in settling maritime territorial disputes must be taken into account when supplementing claims from Ukraine.

Keywords: Permanent Court of Arbitration, International Tribunal for the Law of the Sea, armed conflict between Ukraine and Russian Federation.

Бойко И. С. Судебно-арбитражный механизм защиты суверенных прав Украины по Конвенции ООН по морскому праву 1982 года. – Статья.

Автор статьи, исследуя арбитражную практику по межгосударственным морским спорам, утверждает, что международный арбитраж выполняет правотворческую функцию. Решения международных трибуналов, созданных и зарегистрированных Постоянной палатой третейского суда, имеют прецедентный характер. Судебно-арбитражный опыт урегулирования морских территориальных споров должен быть учтен при дополнении исковых требований от Украины.

Ключевые слова: Постоянная палата третейского суда, Международной трибунал по морскому праву, вооруженный конфликт между Украиной и Российской Федерацией.

Агресія Російської Федерації проти України, яка почалася майже чотири роки тому з фактів окупації Автономної Республіки Крим та збройного порушення суверенітету України на території Донбасу, має бути припинена, відповідальні офіційні особи мають бути покарані згідно з діючим міжнародним правом. Де-факто збройний конфлікт між Російською Федерацією та Україною можливо припинити, застосовуючи правові механізми. За позовами України розпочаті судові процеси проти офіційної Москви в Міжнародному суді ООН, Європейському суді з прав людини, міжнародному трибуналі, який зареєстрований Постійною палатою третейського суду [1]. Міжнародний кримінальний суд також отримав заяви від України з проханням розпочати розслідування проти офіційних осіб Російської Федерації відповідно до ст. 7 щодо злочинів проти людяності та ст. 8 щодо воєнних злочинів Римського статуту МКС [2].

Оскільки сторонами конфліктної ситуації є морські держави, то закономірними наслідками втручання в суверенні права України є порушення її прибережних прав, які можна захистити, використовуючи положення Конвенції ООН з морського права 1982 в арбітражному процесі.

Загальні питання міжнародного арбітражу вивчав С. Л. Лазарев, його монографічна праця «Міжнародний арбітраж» присвячена історії розвитку міжнародного арбітражу, арбітражній процедурі, компетенції Постійної палати третейського суду, арбітражів *ad hoc*, камер *ad hoc* Міжнародного суду ООН [3]. Окремі питання арбітражного вирішення міжнародних морських спорів проаналізовані зарубіжними та вітчизняними фахівцями з міжнародного права: Р. Черчїлл, Н. Клейн, Т. Стіфенс, Б. Квятковська, М. Антуніас, М. Еванс,

М. В. Буроменський, В. Г. Буткевич, І. В. Дмитриченко, Т. Г. Саксіна, Г. Г. Шинкарецька, О. М. Шемякін [4].

Мета статті – проаналізувати судово-арбітражний механізм захисту суверенних прав України в умовах збройного конфлікту з Російською Федерацією за Конвенцією ООН з морського права 1982 року.

На початок вересня 2017 року Постійна палата третейського суду створила 39 арбітражних трибуналів щодо розгляду міжнародних публічно-правових спорів, серед яких є врегульовані міждержавні справи; також є справи, що розглядаються. До останньої групи слід віднести справу за № 2017-16, що стосується позову України проти Російської Федерації, в якому йдеться про порушення прибережних прав України в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці [5].

Справа № 1996-04 – спір між Еритреєю та Єменом щодо суверенітету та морської делімітації в Червоному морі – є практичним втіленням нормативних положень Конвенції ООН з морського права 1982 року, зокрема Частини XV (врегулювання спорів) та додатків VI (Статут Міжнародного трибуналу з морського права), VII (арбітраж), VIII (спеціальний арбітраж). Відповідно до ст. 283 Конвенції, при виникненні спору щодо тлумачення або застосування Конвенції, сторони спору зобов'язані використовувати мирні засоби врегулювання спору, серед яких арбітраж має бути застосований, але тільки після використання усіх можливих засобів дипломатичного характеру. Згідно з п. 5 ст. 287 Розділу 2 Частини XV, «якщо сторони в спорі не прийняли одну й ту ж процедуру для врегулювання спору, спір може бути переданий тільки на арбітраж у відповідності до Додатку VII, якщо сторони не домовляться про інше» [6].

У справі «Еритрея *проти* Ємену» було прийнято два арбітражних рішення: про територіальний суверенітет та зміст спору (рішення від 9 жовтня 1998 р.) [7] та про морську делімітацію в Червоному морі (рішення від 17 грудня 1999 р.) [8]. Предметом спору були острови: острів Джабаль ат-Тайр, група островів Зубайр, група островів Хейкокс, група островів Мохаббакас та група островів Зукар-Ханіш, що за умов відливу займають стратегічне положення в південній частині Червоного моря біля входу в Баб-ель-Мандебську протоку. Трибунал встановив, що жодна зі Сторін переконливо не довела право власності на острови: Ємен стверджував, що так слід вважати на підставі стародавнього (історичного) титулу, Еритрея – як наслідок правонаступ-

ництва. Переглянувши докази, Трибунал вирішив, що Еритрея має суверенітет над групою островів Мохаббакас, Хейкокс та південно-західними скелями через їх близькість до материкової землі [7, para. 482]. Трибунал виявив, що Ємен є суверенним над групою островів Зубайр через встановлення і обслуговування маяків на деяких із цих островів та включення островів Зубайр у дві угоди про видобуток нафти, які підписані Єменом з приватними фірмами [7, para. 524]. Ємен був також визнаний суверенним над групою островів Зукар-Ханіш [7, para. 487]. Питання територіального суверенітету Трибунал вирішив у відповідності до міжнародно-правових принципів, правил, попередньої практики. Морський кордон між Еритреєю та Єменом був установлений згідно з положеннями ст. ст. 5, 15 Конвенції ООН з морського права: «при визначенні місцезнаходження лінії рівного відстояння була взята нормальна вихідна лінія»; «міждержавний кордон є серединна лінія між двома *протилежними* узбережжями, з незначними змінами, що викликані наявністю островів; кожна точка лінії на рівній відстані від найближчих точок вихідних ліній кожної з двох держав» [6]. Рішення по справі містить посилання на попередні справи, які вирішувались Постійною палатою міжнародного правосуддя (справа «Данія *проти* Норвегії» щодо статусу Східної Гренландії, 1933), Міжнародним Судом ООН (справа «Об'єднане Королівство *проти* Норвегії» щодо рибальства, 1951; справи «ФРН *проти* Данії», «ФРН *проти* Нідерландів» щодо делімітації континентального шельфу в Північному морі, 1969), а також арбітражним трибуналом, сформованим ППТС (справа «Нідерланди *проти* США» щодо острова Пальмас, 1928). Тому висновок професора Нідерландського інституту морського права Барбари Квятковської, яка, посилаючись на 20, 39-43, 117, 165-168 параграфи рішення «Про морську делімітацію в Червоному морі», зазначила, що «сучасне міжнародне право щодо морської делімітації розроблено Міжнародним судом та арбітражними судами» [9], вважаємо відображає виконання міжнародними судово-арбітражними установами правотворчої функції.

Постійна палата третейського суду сформувала 13 арбітражних трибуналів для розгляду міждержавних спорів у відповідності до Додатку VII до Конвенції ООН з морського права: 1) спір «Ірландія *проти* Об'єднаного Королівства» щодо заводу МОКС (справа № 2002-01); 2) спір «Малайзія *проти* Сінгапуру» щодо земель в районі протоки Джохор (справа № 2004-05); 3) спір «Барбадос *проти* Тринідад та Тобаго» щодо делімітації виключної економічної зони та

континентального шельфу (справа № 2004-02); 4) спір «Гайана *проти* Суринаму» щодо делімітації морського кордону (справа № 2004-04); 5) спір «Бангладеш *проти* Індії» щодо делімітації морського кордону між Бангладеш та Республікою Індія (справа № 2010-16); 6) спір «Аргентина *проти* Гани» щодо затримання аргентинського фрегата «*ARA Libertad*» (справа № 2013-11); 7) спір «Італія *проти* Індії» щодо інциденту з нафтовим танкером «*Enrica Lexie*» (справа № 2015-28); 8) спір «Республіка Маврикій *проти* Об'єднаного Королівства» щодо заповідного району навколо архіпелагу Чаго (справа № 2011-03); 9) спір «Республіка Філіппіни *проти* Народної республіки Китай» щодо Південно-китайського моря (справа № 2013-19); 10) спір «Королівство Данія *проти* Європейського Союзу» щодо Фарерських островів; 11) спір «Королівство Нідерланди *проти* Російської Федерації» щодо затримання судна «*Arctic Sunrise*» у виключній економічній зоні Російської Федерації (справа № 2014-02); 12) спір «Республіка Мальта *проти* Республіки Сан-Томе і Прінсіпі» щодо арешту судна «*Duzgit Integrity*» (справа № 2014-07); 13) спір «Україна *проти* Російської Федерації» щодо прибережних прав в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці (справа № 2017-06).

Відповідно до п. 5 ст. 290 Конвенції ООН з морського права, «до створення арбітражу.., Міжнародний трибунал з морського права... може наказати, змінити або відмінити тимчасові заходи, якщо потребує терміновий характер ситуації...». Майже половина спорів, що розглядались арбітражними трибуналами, які були зареєстровані ППТС, згідно з Додатком VII до Конвенції ООН з морського права, вирішувались з застосуванням тимчасових заходів, які були прийняті Міжнародним трибуналом з морського права (див. таблицю 1).

14 вересня 2016 року Міністерство закордонних справ України офіційно надіслало Міністерству закордонних справ Російської Федерації повідомлення про арбітраж і позовну заяву про ініціювання арбітражного розгляду відповідно до Додатку VII до Конвенції ООН з морського права 1982 року. Розгляд справи було порушено 16 вересня 2016 року. В позовній заяві вказано, що Російська Федерація порушила положення Конвенції щодо прав України як прибережної держави в прилеглих до Криму акваторіях в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці (зокрема, захоплення родовищ мінеральних ресурсів і незаконний видобуток нафти й газу на континентальному шельфі України в Чорному морі; Російська Федерація здійснює

Таблиця 1

	судово-арбітражна установа	справа (№)	рішення	документ (назва, дата)
Інцидент з « <i>Enrica Lexie</i> » (Республіка Італія <i>проти</i> Республіки Індія) / <i>The «Enrica Lexie» Incident (Italy v. India)</i>	1) МТМП [ITLOS]	№ 24	тимчасові заходи	наказ від 24.08.2015
	2) ППТС [PCA]	№ 2015-28	проведення справи триває	
Справа «Arctic Sunrise» (Королівство Нідерланди <i>проти</i> Російської Федерації) / <i>The «Arctic Sunrise» Case (Kingdom of the Netherlands v. Russian Federation)</i>	1) МТМП	№ 22	тимчасові заходи	наказ від 22.11.2013
	2) ППТС	№ 2014-02	рішення щодо компенсації від 10.07.2017/ <i>Award on Compensation of 10 July 2017</i>	
Справа «ARA Libertad» (Республіка Аргентина <i>проти</i> Республіки Гана) / <i>The «ARA Libertad» Case (Argentina v. Ghana)</i>	1) МТМП	№ 20	тимчасові заходи	наказ від 15.12.2012
	2) ППТС	№ 2013-11	наказ про припинення розгляду від 11.11.2013/ <i>Termination Order of 11 November 2013</i>	
Справа щодо меліорації земель в Сінгапурі та навколо протоки Джохор (Малайзія <i>проти</i> Сінгапуру) / <i>Case concerning Land Reclamation by Singapore in and around the Straits of Johor (Malaysia v. Singapore)</i>	1) МТМП	№ 12	тимчасові заходи	наказ від 8.10.2003
	2) ППТС	№ 2004-05	рішення щодо узгодження від 1.09.2005 / <i>Award on Agreed Terms of 01 September 2005</i>	
Справа щодо заводу MOX (Ірландія <i>проти</i> Об'єднаного Королівства) / <i>The MOX Plant Case (Ireland v. United Kingdom)</i>	1) МТМП	№ 10	тимчасові заходи	наказ від 3.12.2001
	2) ППТС	№ 2002-01	наказ про припинення розгляду від 6.06.2008/ <i>Termination of proceedings Order N° 6 of 6 June 2008</i>	
Справи щодо південного блакитного тунця (Нова Зеландія, Австралія <i>проти</i> Японії) / <i>Southern Bluefin Tuna Cases (New Zealand v. Japan; Australia v. Japan)</i>	МТМП	№№ 3, 4	тимчасові заходи	наказ від 27.08.1999

Примітка: обов'язкова юридична сила наказів щодо тимчасових заходів визначається положеннями ст. 290 (6) Конвенції ООН з морського права [6] та ст.95 (1) Регламенту МТМП [10].

узурпацію права на регулювання рибальства, незаконний вилов риби та недопущення українських рибальських компаній до вилову риби в морських акваторіях, які прилягають до Кримського півострова; без згоди України ведеться будівництво газопроводу, лінії електропередачі та мосту через Керченську протоку; блокується транзит українських суден через Керченську протоку та здійснена узурпація навігаційних прав; без згоди України досліджуються археологічні та історичні об'єкти на дні Чорного моря [11].

Приєднувшись до Конвенції ООН з морського права, Україна і Російська Федерація погодилися на процедуру врегулювання спорів шляхом арбітражу, рішення якого є обов'язковим до виконання сторонами. Склад арбітражу було сформовано з компетентних і незалежних експертів у сфері міжнародного морського права: Суддя Джин-Хюн Пайк (Південна Корея) – призначений Президентом Міжнародного трибуналу з морського права; Суддя Буалем Бугетайя (Алжир); Суддя Алонсо Гомес-Робледо (Мексика); професор Воган Лоу (Велика Британія) призначений Україною; суддя Володимир Голіцин призначений Російською Федерацією. Судді Пайк, Бугетайя та Гомес-Робледо були призначені відповідно до процедури, закріпленої в пункті 2 статті 3 Додатку VII Конвенції.

Арбітражний трибунал 12 травня 2017 року почав розгляд справи «Україна *проти* Російської Федерації» з процедурних питань (див. таблицю 2). Відповідно до Правил процедури (зокрема п. 2 ст. 13), які були прийняті трибуналом згідно з положеннями Конвенції, процесуальний графік застосовується, якщо Російська Федерація не висуває попереднього заперечення щодо юрисдикції арбітражного трибуналу або прийнятності, або у випадку, якщо Сторони погоджуються, що заперечення щодо юрисдикції або прийнятності не розглядається як попереднє питання [12].

Отже, арбітражний процес розпочато, проте влада Російської Федерації продовжує порушувати норми Конвенції ООН з морського права (ст. ст. 37–39). Зокрема, в односторонньому порядку обмежується морське судноплавство в Керченській протоці, яка є міжнародною протокою з відповідним статусом. Заборона судноплавства здійснюється відповідно до наказу Міністерства транспорту Російської Федерації від 7 липня 2017 року [13] всупереч положенням Конвенції, тлумачення яких дозволяє стверджувати, що суднам, які слідують до українських портів в Азовському морі

Таблиця 2

Міжнародна арбітражна інституція	Предмет позову	Стадія судочинства	Графік подання сторонами меморандумів
Постійна палата третейського суду (<i>Permanent Court of Arbitration</i>), як реєстратор міжнародного арбітражного трибуналу	Порушення норм Конвенції ООН з морського права 1982 року (захист прав України як прибережної держави в прилеглих до Криму акваторіях в Чорному морі, Азовському морі та Керченській протоці)	Розгляд справи № 2017-06 (12.05.2017 відбулося перше процедурне засідання арбітражу)	До 19.02.2018 Україна повинна подати меморандум (виклад фактів, на які вона спирається, заява з питання права, пояснення щодо порушених прав). До 19.11.2018 РФ має представити контр-меморандум (заперечення з приводу питань юрисдикції та/або прийнятності у відповідь на меморандум України, будь-які додаткові факти і необхідні пояснення). До 19.04.2019 Україна зможе дати відповідь на контр-меморандум, поданий РФ. До 19.09.2019 РФ може подати відповідні заперечення*

Примітки: *PCA Case No. 2017-06. Rules of Procedure (article 13).

URL: <https://pcacases.com/web/sendAttach/2136> [12]

та у зворотному напрямі, не можуть чинитися будь-які перешкоди у проході Керченською протокою, тому, що «держави, які межують з протоками, не повинні перешкоджати транзитному проходу або припиняти його» [6]. Оскільки Російська Федерація продовжує дестабілізувати ситуацію в Чорноморсько-Азовському регіону, порушуючи суверенні права України, то, вважаємо, Україні як стороні арбітражного розгляду слід звернутися до трибуналу з проханням прийняти Наказ щодо тимчасових заходів правового захисту, оскільки Сторона може подати заяву про призначення тимчасових заходів відповідно до п. 1 ст. 290 Конвенції у будь-який час протягом розгляду справи. Згідно з п. 1 ст. 12 Правил процедури, «запит має бути у письмовій формі та вказувати заходи, що їх вимагають, причини та можливі наслідки, якщо вони не надані, для збереження відповідних прав Сторін або для запобігання серйозної шкоди морському середовищу. Докази, на які посилаються на підтвердження такого запиту, додаються до запиту» [12].

Таким чином, дослідження арбітражної практики щодо міждержавних морських спорів дозволяє стверджувати, що міжнародний арбітраж виконує правотворчу функцію. Рішення міжнародних трибуналів, створених та зареєстрованих Постійною палатою третейського суду, мають прецедентний характер переконливого змісту. Судово-арбітражний досвід врегулювання морських територіальних спорів має бути врахований при доповненні позовних вимог від України, тому що «дружні» стосунки з агресором необхідно закріпити судовим рішенням щодо делімітації морських просторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). URL: <http://www.icj-cij.org/en/case/166>; Ukraine v. Russian Federation, Ukraine v. Russian Federation (II), Ukraine v. Russian Federation (III), Ukraine v. Russian Federation (IV). URL: http://www.echr.coe.int/Documents/InterStates_applications_ENG.pdf; Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation). URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/>
2. Preliminary examination. Focus: Alleged crimes committed in the context of the “Maidan” protests since 21 November and other events in Ukraine since 20 February 2014. URL: <https://www.icc-cpi.int/ukraine>
3. Лазарев С. Л. Международный арбитраж. – М.: Междунар. отношения, 1991. 216 с.
4. Див.: Churchill R. R. Law of the Sea. 2013. URL: <http://www.global.britannica.com>; Klein N. Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea. – Cambridge, 2005. 456 p.; Stephens T. International Courts and Environmental Protection. – Cambridge, 2009. 458 p.; Marques Antunes N. S. The Eritrea-Yemen Arbitration: First Stage The Law of Title to Territory Re-Averred // International and Comparative Law Quarterly. April 1999. Vol. 48. Part 2; Evans M. D. The Maritime Delimitation Between Eritrea and Yemen // Leiden Journal of International Law. 2001. Vol. 14; Дмитриченко І. В. Розмежування морських просторів між прибережними державами у міжнародному морському праві: теорія і практика: дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003; Саксина Т. Г. Дело о южном голубом тунце: (Southern Bluefin Tuna Case) // Московский журнал международного права. 2007. № 1. С. 126-148; Саксина Т. Г. Арбитражное решение по спору между Эритреей и Йеменом о морских границах // Юрист-международник. 2007. № 2. С.18-25; Шемякин А. Н. Современное международное морское право и перспективы его развития. Одесса: ОНМА, 2003. 316 с.
5. Див.: <https://pca-cpa.org/cases/>
6. Конвенция ООН по морскому праву, 1982. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_057

7. The Eritrea – Yemen Arbitration. Phase I: Territorial and Scope of Dispute. URL: <https://pcacases.com/web/sendAttach/517>
8. The Eritrea – Yemen Dispute. Award of the Arbitral Tribunal in the Second Stage of the proceedings (Maritime Delimitation). URL: <https://pcacases.com/web/sendAttach/518>
9. Kwiatkowska B. The Eritrea/Yemen Arbitration: Landmark Progress In The Acquisition Of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation // IBRU Boundary and Security Bulletin. 2000. P. 66-86. URL: https://www.dur.ac.uk/ibru/publications/download/?id=bsb8-1_kwiatkowska.pdf
10. Rules of the Tribunal (ITLOS/8), as adopted on 28 October 1997 and amended on 15 March 2001, 21 September 2001 and 17 March 2009. URL: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos_8_E_17_03_09.pdf
11. Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation). URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/149/>
12. PCA Case No. 2017-06 Rules of Procedure. URL: <https://pcacases.com/web/sendAttach/2136>
13. О внесении изменения в приказ Министерства транспорта Российской Федерации от 7.07.2017 г. № 256 «Об установлении запретного для плавания района в районе строительства объекта «Транспортный переход через Керченский пролив» и правил для такого района: приказ Министерства транспорта Российской Федерации от 03.10.2017 № 401. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201710120002>

